

ואת המטה הזה תקח בידך

וְאֵת הַמֵּטֶה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בוֹ אֶת הָאֵתָת: (שמות ד יז).¹

וַיֹּאמֶר מֶה הָעֲרִבּוֹן אֲשֶׁר אֶתָּן לָךְ וְתֹאמַר חֲתֻמָּךְ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדְךָ וַיִּתֵּן לָהּ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ: ... הוּא מוֹצֵאת וְהִיא שֹׁלְחָה אֶל חֲמִיָּה לֵאמֹר לֹאִישׁ אֲשֶׁר אֵלָהּ לוֹ אֲנֹכִי הָרָה וְתֹאמַר הֲכֹר נָא לְמִי הַחֲתֻמָּת וְהַפְּתִילִים וְהַמֵּטֶה הָאֵלָה: (בראשית לח יח, כה).²

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אֲשֵׁתוֹ וְאֶת בְּנָיו וַיִּרְכַּבֶם עַל הַחֲמֹר וַיֵּשֶׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מֵטֵה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ: (שמות ד כ).³

לרדות במטה - שמות רבה ג יז, פרשת שמות

"וואתה תהיה לו לאלהים" (שמות ד טז),⁴ אף על פי שהוא אחיך הגדול ממך, יהיה מוראך עליו. מכאן אמרו: "מורא רבך כמורא שמים" (אבות ד יב). אמר לו:⁵ כשם שמוראי עליך, כך מוראך עליו. "ואת המטה הזה תקח בידך" – אמרת: "לא איש דברים אנכי", "בדברים לא יוסר עבד" (משלי כט יט) - מה עושים לעבד? רודים אותו במקל. כך אתה, קח את המטה שתייסרנו בו. זהו שכתוב: "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות".⁶

כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פְּרַעַה לֵאמֹר תִּנּוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאִמַּרְתֶּם אֶל אֱהֲרֹן קַח אֶת מִטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי פְרַעַה יְהִי לְתַנּוּן: וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֱהֲרֹן אֶל פְּרַעַה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיִּשְׁלַךְ אֱהֲרֹן אֶת מִטְּהוֹ לִפְנֵי פְרַעַה וּלְפָנָיו עָבְדוּ וַיְהִי לְתַנּוּן: (שמות ז ט-י).⁷

¹ איזה מטה הוא זה? מן הסתם מטה פשוט – מקל של רועים שהיה בידיו של משה כשרעה את צאן יתרו. ככתוב מספר פסוקים קודם בפרק זה: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' מֶה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטְּהָ", ועם מטה זה נעשה מופת הנחש, ככתוב: "וַיֹּאמֶר הַשֹּׁלֵכְהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לְנַחֵשׁ וַיִּנְס מֹשֶׁה מִפְּנֵיו: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחַז בְּזַנְבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחַזַּק בוֹ וַיְהִי לְמִטְּהָ בְּכַפּוֹ".
² האזכור הראשון של מטה במקרא, עוד לפני משה, הוא אצל יהודה, הוא שהתברך ע"י יעקב: "לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו". "מפני מה זכה יהודה למלכות? מפני שהודה בתמר" (תוספתא ברכות ד יח). אי הכחשת המטה שביד תמר, זיכתה אותו במטה המלוכה. "שבט" הוא סמל המלוכה, המטה שהשליט מחזיק בידו, או הקוואס שההולך לפני השליט מחזיק ומכה בו על המרצפות. יש קשר לשוני בין מטה ושבט במובן של מקל המוחזק ביד ובין מטה ושבט במובן של אחד ממטות או שבטי בני ישראל. המשותף לשניהם הוא ענף – העץ הממשי או עץ היוחסין. יהודה מחזיק את מטה השליט והמלוכה ואילו משה את מטה הרועים הפשוט. ובסנה אומר הקב"ה למשה: "אל תקרב הלום ... שכבר מתקנת הכהונה לאהרן אחיך ... וכבר מתוקן המלכות לדוד" (שמות רבה ב ו), ראה דברינו [אל תקרב הלום](#) בפרשת תצוה. ואת המטה של אהרן, בין מטה משה ומטה יהודה/דוד, נראה להלן.

³ ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת שמות סימן כ: "ויקח משה את מטה האלהים בידו (שמות ד כ), אמר לו הקב"ה: טול המטה הזה בידך. וכל הנסים שאתה מבקש לעשות בו עשה בר". ראה גם תנחומא (בובר) פרשת וארא ז: "מלך בשר ודם אין משתמשין בשרביטו, ומשה נשתמש בשרביטו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר: ויקח משה את מטה האלהים בידו (שמות ד כ)". מטה הרועים הפשוט, לאחר שנעשו בו האותות והמופתים בסנה, ועוד ייעשו בו אותות ומופתים רבים במצרים, נקרא כעת "מטה האלוהים", מה שלא זכו המטות האחרים. וכבר הערנו שלתואר איש האלהים זכה משה רק בסוף התורה ובערוב ימיו, ראה דברינו [משה איש האלהים](#) בפרשת וזאת הברכה. שאלה: היכן עוד נזכר הביטוי "מטה האלהים"? התשובה בהמשך.

⁴ ראה צמד הפסוקים שם, שבאים לאחר עוד סירוב של משה לשליחות, שיש בהם פיוס, תוכחה ושיתוף אהרון בשליחות: "וַיִּדְבַּר הוּא לְךָ אֶל הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי לָךְ לִפְנֵי וְאֵתָה תְהִיָּה לוֹ לְאֱלֹהִים: וְאֵת הַמֵּטֶה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בוֹ אֶת הָאֵתָת". אהרון יהיה "המתורגמן" של משה, תפקיד שמוכר היטב לדרשן בימיו. ראה שם.

⁵ הקב"ה למשה.

⁶ זה תפקיד המטה המרכזי: לרדות בו את פרעה! אל טענת משה "לא איש דברים אנכי", עונה לו הקב"ה שתי תשובות: אחת, אהרון ידבר במקומך, והשנייה, שאל פרעה מדברים במקל ובמטה. דיבורים לא יעזרו. אתה תהיה לאלהים בזכות מטה האלהים. ראה שמות רבה ט ג: "מה ראה הקב"ה להקיש מלכות מצרים לנחש? מה הנחש מעוקם אף מלכות מצרים מעקמת דרכיה. לפיכך אמר הקב"ה למשה: כשם שהנחש מעוקם אף פרעה מעוקם אף פרעה מעוקם אמור לאהרן ויתלה את המטה כנגדו כלומר מזה אתה לוקה. ובין השיטין אנחנו גם שומעים שמוראו של משה יהיה גם על אהרון, אחיו המבוגר. אבל לאהרון היה, כנראה המטה שלו. אבל כפי שהערנו לעיל, בהופעה הראשונה של משה ואהרון לפני פרעה הם לא ממהרים להשתמש במטה, אלא בפה.

⁷ המטה חוזר בתחילת פרשת וארא, בפעם השנייה שמשה ואהרון עומדים לפני פרעה. אין אזכור מפורש למטה כאשר משה עושה את האותות שהופקדו בידו לעיני בני ישראל, רק אגב אזכור האותות, ככתוב בסוף פרק ד: "וַיִּדְבַּר אֱהֲרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵתָת לְעֵינֵי הָעָם". המטה והאותות גם לא נזכרים בעמידה הראשונה של משה ואהרון לפני פרעה בפרק ה, ככתוב: "וְאַחֲרַי בָּאוּ מֹשֶׁה וְאֱהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעַה כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיְחַגְּלוּ לִי בְּמִצְרַיִם: ... וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עֲלֵינוּ גִלְכָה נָא דַּרְךְ שְׁלֵשֶׁת יָמִים בְּמִצְרַיִם וְנִזְבַּחְהָ לָהּ אֱלֹהֵינוּ וכו'". נראה כאילו משה ואהרון מדברים תחילה אל פרעה בלי להיעזר באותות. ראה המדרשים בהם פרעה מלגלג על משה ואהרון: "כשפים אתם מביאים למצרים?" (רש"י שם, תנחומא וארא ז). רק לאחר שהקשה את לבו ואמר: "מי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֶ בְּקִלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא יִדְעָתִי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח"

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן קַח מִטָּף וְנִטָּה יָדָךְ עַל מִימֵי מִצְרַיִם עַל נְהַרְתָּם עַל יְאִרֵיהֶם וְעַל אֲגַמֵיהֶם וְעַל כָּל מִקְוֵה מִימֵיהֶם וַיְהִי דָם וְהָיָה דָם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְעֵצִים וּבְאֲבָנִים: וַיַּעֲשׂוּ כֵן מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיָּרֶם בַּמָּטָה וַיִּדָּף אֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פְרַעֲה וּלְעֵינֵי עַבְדָּיו וַיִּהְפְּכוּ כָּל הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְדָם: (שמות ז יט-כ)⁸

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֵה תִצְעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: וְאַתָּה הָרַם אֶת מִטָּף וְנִטָּה אֶת יָדָךְ עַל הַיָּם וּבְקַעְהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבֵּשָׁה: (שמות יד טו-טז).⁹

שמות רבה כא ט

... כך אמרו המצריים: לא היה יכול משה לעשות כלום אלא במטה, בו הכה היאור ובו הביא את כל המכות. כיון שבאו ישראל לתוך הים והמצריים עומדים מאחריהם, אמר הקב"ה למשה: השלך את מטך, שלא יאמרו אילולי המטה לא היה יכול לקרוע את הים, שנאמר: "הרם את מטך ונטה את ידך".¹⁰

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר מֵה אֶעֱשֶׂה לְעַם הַזֶּה עוֹד מֵעַט וּסְקַלְנִי: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֶתֶּךָ מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטָּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיָּאֵר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: (שמות יז ד-ה).¹¹

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה ו

אמרו: המטה הזה של סנפירינון הוא,¹² של פורענות הוא, הביא עשר מכות על המצריים במצרים ועשר על הים, לפיכך ידעו שהוא של נסים, שנאמר: "ומטך אשר הכית בו את היאור" - מפני התרעומת. הנני עומד לפניך שם, אמר לו הקב"ה: כל מקום שאתה מוצא רושם רגלי אדם, שם אני לפניך.¹³

(שמות ה ב), מבצעים משה ואהרן את אות המטה/נחש המכונה כאן תנין (ואת אות הצרעת כנראה לא), שגם חרטומי מצרים עשו. אך שים לב! על איזה מטה מדובר כאן? המטה של משה או המטה של אהרן? המטה שנהפך לנחש בסנה או מטה אחר, של אהרן, שנהפך כאן לתנין?

⁸ המטה נוכח באופן בולט במכות מצרים, אבל לא בכלן. כאן במכת דם, כך גם במכות צפרדע, שמות ח א: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן נִטָּה אֶת יָדְךָ בְּמִטָּף עַל הַנְּהָרִים עַל הַיְאֵרִים וְעַל הָאֲגַמִּים וְהֵעַל אֶת הַצְּפַרְדְּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם", במכת כינים, שמות ח יב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל אֶהְרֹן נִטָּה אֶת מִטָּף וְהָדָף אֶת עֶפְרַת הָאֶרֶץ וְהָיָה לְכָנֶס בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם" - מכה עליה אמרו החרטומים לפרעה: "אצבע אלהים היא", במכת ברד, שמות ט כג: "וַיִּט מֹשֶׁה אֶת מִטָּהוּ עַל הַשָּׁמַיִם ... וַיִּמְטֵר ה' בָּרֶד עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם", ובמכת הארבה, שמות י יג: "וַיִּט מֹשֶׁה אֶת מִטָּהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם ... וַיִּרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת הָאֲרָבָה". מעניין לחקור מדוע במכות אלה ולא באחרות. אך שים לב שוב למטה אהרן מול מטה משה? האם היה זה אותו המטה או שני מטות שונים? עניין זה, לא הספקנו לחקור אודותיו והעלנו בחכתנו רק מיעוט פרשנים שנדרשים לו. ראה למשל פירוש אברבנאל שמות פרק ז שמדגיש שהיו כאן שני מטות שונים.

⁹ המטה סיים לכאורה את תפקידו בארץ מצרים, כלפי פרעה (ובעקיפין גם כלפי ישראל), אך נותר לו עדיין חלק בנס הגדול של קריעת ים סוף עליו אמרו חכמים שהוא פי חמישה מכל מכות מצרים (אצבע מול כל היד, ראה הגדת פסח). שוב חוזר השילוב של הרמת היד או המטה ונטייתם כלפי מעלה או מטה, והפעם לא על השמים או על הארץ כי אם על הים. ולהלן נראה שיש דעה במדרש שהנפת המטה ו/או היד כאן הייתה שונה ולא מפני מטה האלהים נס הים.

¹⁰ ובאבן עזרא על הפסוק, שמות יד טז: "אמר השם למשה הרם את מטך ובקע את הים טרם שיסעו, כי לא אמר לו שיכה הים, רק שיטה את ידו על הים במטה, כדרך ויט משה את מטהו על השמים (שמות ט, כג). וידענו, כי המטה לא בקע הים, רק מרגע נטות משה את ידו על הים יוליך השם את הים ברוח קדים עזה, או יבקעו המים, כי כן כתוב". מדרשים לא מעטים לא מסלקים את המטה מקריעת ים סוף. ראה למשל אבות דרבי נתן נוסח א פרק לג: "נטל משה את המטה והכה על הים ונעשה לפניהם בקעה ... נטל משה את המטה והכה על הים ונעשה לפניהם גזרים גזרים וכו'". ראה עוד בדברינו [הרם את מטך ונטה את ידך](#) בפרשת בשלח. אבל כאן, מסולק המטה ופועלת היד החזקה (אלה עווד נגיע בסוף התורה). נס קריעת ים סוף איננו רק "פי חמש" בכמות, אצבע מול יד. נס קריעת ים סוף הוא העמדת היד במקום המטה. האדם מול הטבע, הים שמסרב לכפוף עצמו לפני האדם וטוען: "אני גדול ממך! שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בשישי" (שמות רבה כא ו), אבל כשהקב"ה מחזיק בימינו של משה, אז: "ראה הים וינס". לא מפני המטה.

¹¹ המטה שהפך לנחש או תנין, המטה שהפך מים לדם, שהעלה את הצפרדעים, שהוציא את הכינים, שהמטיר ברד וניהג את הארבה, מוציא קעת מים מצור החלמיש והופך למטה של חיים. חוזר המטה לעשות אותות ומופתים, אך הפעם של חיים למוצאיהם. מים מהם יצמח אולי גם המטה עצמו.

¹² סנפיריון או סמפיריון, היינו עשוי מאבן ספיר. אבן קשה. היא האבן שממנה נעשו הלוחות, היא האבן שמסמלת את השכינה ב"לבנת הספיר", ראה דברינו לבנת הספיר בפרשת משפטים. כאן אנו מקבלים הצצה לאגדות על המטה כדבר מופלא ושמיימי שנברא בין השמשות. נראה זאת להלן. כאן נמשיך בפשט ובמדרש 'הפשוט'.

¹³ בני ישראל מתרעמים ומנסים את הקב"ה. זאת לאחר שכבר ניסו במים המרים ובמן. כפי שהמדרש ממשיך שם: "אמרו ישראל: אם יש הוא רבון כל המעשים כשם שהוא רבון עלינו - נדע, ואם לאו - לא נדע ... אם מספק לנו צרכנו - נעבדנו, ואם לאו - לא נעבדנו וכו'". אין לזלזל ביציאה הקשה למדבר. עם כל השעבוד במצרים, היא ארץ מיושבת. סיפוק המים במדבר, הוצאת המים מהסלע, היא סוג של התגלות. לא בכדי מוזכר כאן הצור וחורב: "הנני עמד לפניך שם על הצור בחרב והיית בצור וינצאו ממנו מים ושתה העם וכו'". לא חסרים מדרשים על 'התגלות' זו, בחורב ובצור שקדמה למתן תורה ולנקרת הצור של משה בפרשת כי תשא, בבחינת "אין מים אלא תורה", אבל כאן, מים כפשוטם: "שהכל נהיה בדברך". כהכנה לכל זה מורה הקב"ה למשה לקחת איתו את המטה שהיכה בו את היאור. למרות שבקריעת ים סוף כבר הושם המטה בצד, כאן הוא חוזר. יראו בני ישראל שהמטה איננו מזומן

וַיָּבֹא עִמְלֶק וַיִּלְחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וַצֵּא הַלָּחֶם בְּעִמְלֶק מִחַר אֲנָכִי וַצֵּב עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: (שמות יז ח-ט)¹⁴

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דעמלק פרשה א

"ומטה האלהים בידי. אמר משה לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, במטה הזה הוצאת את ישראל ממצרים, במטה זה קרעת להם את הים, במטה זה עשית להם נסים וגבורות, במטה זה תעשה להם נסים וגבורות בשעה הזאת."¹⁵

שמות רבה כו ג, פרשת בשלח

"ומטה האלהים בידי, אמר לו: ¹⁶ מטה זה בידי שאמר המקום: יהי בידך לעולם. דבר אחר: "ומטה האלהים בידי", כשעשה בו אהרן נסים נקרא על שמו, שנאמר: "מטה אהרן", ובזמן שעשיתי אני בו נסים נקרא על שמי, ובזמן שהקב"ה עושה נסים נקרא על שמו, שנאמר: "ומטה האלהים".¹⁷

וַיִּדְבֵר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂאֵיהֶם מִטָּה לְנִשְׂיָא אֶחָד מִטָּה לְנִשְׂיָא אֶחָד לְבַיִת אֲבֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת וּמִטָּה אֶהְרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם: וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת הַמִּטּוֹת לְפָנָיו ה' בְּאֵהָל הָעֵדוּת: וַיְהִי מִמְחֶרֶת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל אֵהָל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מִטָּה אֶהְרֹן לְבַיִת לְוִי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיִּצָּץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים: (במדבר יז כא-כג)¹⁸

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את העדה ואת בעירם: ויקח משה את המטה מלפני ה' כפאשר צוהו: ויקהלו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה נוציא לכם מים: וירם משה את ידו וידך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים ותשת העדה ובעירם: (במדבר כ ח-יא)

פירוש כלי יקר שמות יד טז

"ומכאן תבין באמת מה היה חטאו של משה במי מריבה. כי שם נאמר ממש היפך ממה שנאמר כאן. כי כאן נאמר: הרם את מטך, ¹⁹ דהיינו, סלק את מטך ונטה את ידך וע"י זה באו לידי אמונה.²⁰ ושם נאמר: "וירם את

רק לפורענות, אלא גם למוצא מים חיים. יראו בני ישראל שבכל מקום בו נמצאים רגלי אדם, שם מצויה השכינה! מוטב זה שמחובר גם לדמות פני האדם שבמרכבה, צריך עיון נפרד. ראה במקבילה במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי יז ו.
¹⁴ הנה האזכור השני של 'מטה האלהים', במלחמת עמלק. חוזר המטה לתפקידו לרדות ולשלוט, להכות את פרעה במצרים וכעת את עמלק במדבר.

¹⁵ כך מבקש משה וכך חשב. אבל באמת, לא נזכר במקרא המטה כמי ש"עשה מלחמה", רק ידי משה, ככתוב שם: "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרַת יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנַּח יָדוֹ וְגִבְרַת עִמְלֶק: וַיִּדִּי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ אֲבָן וַיִּשְׂמְנוּ תַּחְתֵּי וַיִּשְׁבּוּ עֲלֶיהָ וְאֶהְרֹן נְחֹרֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזָּה אֶחָד וּמִזָּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֶמּוֹנָה עַד בָּא הַשֶּׁמֶשׁ". וכבר אמרו חכמים גם על ידיים אלה: "וכי ידיו של משה עושות או שוברות מלחמה?" (מסכת ראש השנה פרק ג משנה ח). האם המטה מושם בהדרגה בצד? המקרא מציין את החרב: "וַיִּחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עִמְלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֶב". ידיי אמונה של המנהיג, הסתכלות כלפי מעלה ושעבוד הלב של היושבים על הכלים, חרב של ממש בידי הלוחמים בהנהגתו של יהושע, הם שהביאו לניצחון על עמלק, אבל לא המטה.
¹⁶ משה ליהושע.

¹⁷ גם מדרש שמות רבה נותן מקום חשוב למטה במלחמת עמלק, או לפחות באופן שמשה חשב שתהיה המלחמה בעמלק. מה שחשוב לנו במדרש זה הוא נושא המטה עצמו. עפ"י מדרש זה מדובר במטה אחד לאורך כל הדרך. פעם הוא נקרא מטה משה, פעם הוא נקרא מטה אהרן ופעם מטה האלהים. ראה הערות 7, 8 לעיל בעניין מטה משה ומטה אהרן.

¹⁸ מטה זה של אהרן, בעקבות מחלוקת קרח, הוא אולי עניין אחר ובוודאי שראוי לדף בפני עצמו. ולעיל כבר הערנו על מטה אהרן מול מטה משה במצרים אם הם אותו מטה או לא. אז אולי הם באמת מטות שונים ופה מגיעה הפריחה של מטה אהרן. לא מטה מאבן ספיר, לא מטה ששוקל ארבעים סאה (שמות רבה ח ג, תנחומא ... אלא מטה של עץ שחוזר להיות מטה של חיים. וביחד עם המטה שהיכה בסלע (בספיר?) מטה אחד שמוציא מים ומטה שני שפורח ומוציא ניצו, ציצו ופריו. בכך, מקדים מטה אהרן הפורח בתוך קודש הקדשים את התיאור האגדי שהעצים בבית המקדש היו עצי זהב אבל היו מוציאים לבלוב ופירות (יומא כא ע"ב ועוד). ראה המדרשים על הפסוק בתהלים עב טז: "יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאֶרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׂ כְּלָבָנוֹן פְּרִיו וַיִּצְיָצוּ מְעִיר כְּעֵשֶׂב הָאֶרֶץ".

¹⁹ בקריעת ים סוף, שים לב שפירוש זה הוא על פרק יד בספר שמות.

²⁰ "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" (שמות יד לא). על האמונה שיסודה בקריעת ים סוף: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" ראה דברינו [אמונה שירה והסעה](#) וכמו כן [שחורה אני ונאווה](#) בפרשה זו.

ידו וידך במטהו", שסילק את ידו כי לא עשה הפעולה בידו כי אם במטהו. ועל כן החזיר דברים הראשונים, שאמרו שבכוח המטה פעל הכול, למקומם. ובזה גרם מיעוט האמונה, כמו שנאמר: "יען לא האמנתם ביי".²¹

פרקי דרבי אליעזר פרק מ

רבי לוי אומר: המטה שֶׁנִּבְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת,²² נִמְסַר לְאֶדָם הָרִאשׁוֹן בְּגֹן עֵדֶן, וְאֶדָם מָסְרוּ לְחַנוּף, וְחַנוּף מָסְרוּ לְנֹחַ, וְנֹחַ מָסְרוּ לְשֵׁם, וְשֵׁם מָסְרוּ לְאַבְרָהָם, וְאַבְרָהָם מָסְרוּ לְיִצְחָק, וְיִצְחָק מָסְרוּ לְיַעֲקֹב, וְיַעֲקֹב הוֹרִידוּ לְמִצְרַיִם וּמָסְרוּ לְיוֹסֵף בְּנוֹ. וְכִשְׁמַת יוֹסֵף נִשְׁלַל [נ"א: נלקח] כָּל בֵּיתוֹ וְנִתְּן בְּפִלְטָרִין שֶׁל פְּרָעָה. וְהָיָה יְתָרוֹ [נ"א: פרעה] אֶחָד מִחֲרָטְמֵי מִצְרַיִם, וְרָאָה אֶת הַמֶּטֶה וְאֶת הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר עָלָיו, וְחָמַד אוֹתָם בְּלִבּוֹ, וְלָקַחוּ וְהֵבִיאוּ וּנְטְעוּ בְּתוֹךְ גֹּן בֵּיתוֹ שֶׁל יְתָרוֹ. וְרָאָה אֶת הַמֶּטֶה, וְלֹא הָיָה אֶדָם יָכוֹל לְקָרֵב אֵלָיו עוֹד. וְכִשְׁבָּא מֹשֶׁה לְבֵיתוֹ נִכְנַס לְגֹן בֵּיתוֹ שֶׁל יְתָרוֹ, וְרָאָה אֶת הַמֶּטֶה וְקָרָא אֶת הָאוֹתוֹת אֲשֶׁר עָלָיו, וְשָׁלַח יָדוֹ וְלָקַחוּ. וְרָאָה יְתָרוֹ אֶת מֹשֶׁה וְאָמַר זֶה עֲתִיד לְגַאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, לְפִיכָךְ נָתַן לוֹ אֶת צְפוּרָה בְּתוֹ אֲשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר [שמות ב, כא] וַיּוֹאֵל מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת הָאִישׁ וְגו'.²³

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים: לכל האתת והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל: (דברים לד י"ב, סוף ספר התורה).²⁴

שבת שלום
מחלקי המים

²¹ ראה דברי פירוש כלי יקר שם במלואם, שהוא מתחיל במדרש שהבאנו לעיל שבקריעת ים סוף לא השתתף המטה (שמות רבה כא ט). הדגש על עשיית הנס ללא המטה בקריעת ים סוף, מזמין את ההשוואה עם מי מריבה, שם נצטווה משה בפירוש, ולא על דרך המדרש, לסלק את המטה ולפעול בלעדיו. בצמאון העם למים ברפידיים מופעל המטה, כפי שראינו לעיל, גם אחרי שהושם בצד בקריעת ים סוף, אבל כאן לא רק המטה מושם בצד, אלא גם היד המפעילה אותו. אין נטה ידך ואין נטה את מטך. רק דיבור. כמו שמשו עשה בהופעתו הראשונה מול פרעה ורק בשנייה עשה את האותות שניתנו לו. וכל זה אחרי ארבעים שנה, וכל זה לדור הבנים שלא התלוננו ברפידיים (אלה שתי הפעמים היחידות של הוצאת מים מהסלע בכל מסע בני ישראל במדבר, אם לא נחשיב את הבאר המתגלגלת שבאגדה). וזו אכן השוואה קשה ונוקבת. המעבר מ"ויאמינו בה" ובמשה עבדך" ל"יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל". מה עוד שהרעיון שלא להיעזר במטה כבר היה ידוע למשה מקריעת ים סוף (לפי המדרש כמובן). ולא ראיתי עוד מי שמקשר בין קריעת ים סוף לחטא מי מריבה. והמאיר עינינו והמשקנו מים מהסלע ומאבן הספיר - יבורך.

²² ראה אבות דרבי נתן נוסח ב פרק לז: "עשרה דברים נבראו בין השמשות: [הקשת]. והזיקים. והעננים. הבאר. והמן. והמטה. ופי הארץ. ופי האתון. ומקלו של אהרן. והמערה. ויש אומרים אף קברו של משה רבינו. ואילו של אברהם אבינו. רבי נתן אומר אף כתב והמכתב והלוחות וכו'".

²³ ראה גם ילקוט שמעוני תהלים רמז תתסט: "מטה עוזך ישלח ה' מציון. איזה מטה זה? מטה של יעקב, שנאמר: כי במקלי עברתי את הירדן הזה. והוא המטה שהיה ביד יהודה: ומטך אשר בידך. והוא המטה שהיה ביד משה: ומטה האלהים בידו. והוא המטה שהיה ביד אהרן: וישלך אהרן את מטהו. והוא המטה שהיה ביד דוד, שנאמר: ויקח מקלו בידו. והוא המטה שהיה ביד כל מלך ומלך עד שחרב בית המקדש ונגנז. ועתיד לימסר ביד מלך המשיח ובו עתיד לרדות את עובדי אלילים, לכך נאמר: מטה עוזך ישלח ה' מציון". אי אפשר כמובן לא להזכיר את הדמות הפלאית והמסתורית שנותנת האגדה למטה ושזרת אותו לאורך כל הדורות, מבריאת העולם, ברגע האחרון של הבריאה בין השמשות, ועד ימות המשיח.

²⁴ ראה מדרש תנאים לדברים פרק לד פסוק יא: "לכל האותות והמופתים - אלו האותות שנעשו במטה: אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים - בפני עצמה: לפרעה בפני עצמו: ולכל עבדיו בפני עצמן: ולכל ארצו - בפני עצמה". בחתימת התורה, בסיכום פועלו של משה חוזר המטה וחוזרת היד. המטה הוא בתחילת שליחותו של משה ובסיכומה. ומי היא "היד החזקה"? ראה רש"י שם ששיבר את הלוחות שהיו עשויים מאותו ספיר של המטה. יהושע יורשו נוטה בכידון (יהושע ח יח).